

Històries de vida d'esportistes paralímpiques. Trajectòries biogràfiques

Life Stories of Paralympic Athletes. Biographical Trajectories

ANA PAULA SOLÁNS

Universidad Abierta Interamericana (Argentina)

Autora per a la correspondència

Ana Paula Soláns

anapaulasolans@yahoo.com.ar

anapaulasolans@gmail.com.ar

Resum

Durant els últims anys ha crescut l'interès pels estudis de gènere. No obstant això, hi ha un buit respecte de les dones amb discapacitat i són pràcticament inexistent les investigacions amb interès a aproximar-se a les qui van desenvolupar trajectòries reeixides en algun camp. Un dels objectius d'aquest treball va ser explorar les trajectòries biogràfiques de dones esportistes paralímpiques (discapacitat motora) des de les seves pròpies veus. Aquesta indagació no estàndard (qualitativa) de disseny flexible i multivocal es va dur a terme amb el mètode biogràfic a partir d'històries de vida, amb entrevistes en profunditat analitzades amb el mètode comparatiu constant de la teoria fonamentada de les dades. Es va trobar que les entrevistades no havien tingut experiències esportives prèvies a 18 anys (excepte terapèutiques) fins que se les "va invitar" a integrar-se en l'esport. A partir d'aquest moment es produeix un punt d'inflexió en les seves vides, que genera una doble identificació: van passar de considerar-se "úniques" durant la infància i adolescència a formar part d'un grup de persones "vitals" que tenien fructíferes trajectòries esportives, familiars, laborals i acadèmiques que ni elles ni les seves famílies havien imaginat. En aquesta conjuntura, es van identificar a si mateixes com a "discapacitades" i es van destacar particularment en l'esport, però n'hi va haver que ho van fer en l'àmbit acadèmic i/o en el laboral. El propòsit d'aquesta indagació va ser proporcionar suggeriments ajustats socioculturalment per als qui s'ocupen en polítiques, plans i projectes sobre esport i discapacitat, així com proposar una ampliació en la perspectiva d'estudi de les trajectòries biogràfiques.

Paraules clau: esportistes paralímpiques, històries de vida, trajectòries biogràfiques

Abstract

Life Stories of Paralympic Athletes. Biographical Trajectories

Over recent years there has been growing interest in gender studies. However, there is a gap regarding women with disabilities and there is virtually no research with an interest in approaching those who have successful careers in any field. One objective of this study was to explore the biographical trajectories of Paralympic sportswomen (motor impairment) based on their own testimony. This non-standard (qualitative) investigation with a flexible and multi-vocal design was carried out with the biographical method using life histories and in-depth interviews analysed with the constant comparative method of Grounded Theory. It was found that the respondents had had no previous sporting experiences at age 18 (except for therapeutic ones) until they were "invited" to take part in sport. That moment marked a turning point in their lives and led to a dual identification; they went from seeing themselves as "unique" during childhood and adolescence to form part of a group of "vital" people who had fruitful sports, family, work and academic trajectories that neither they nor their families had ever imagined. At this juncture they identified themselves as "disabled", standing out particularly in sports, but there were also those who did so academically and/or at work. The purpose of this investigation was to provide socio-culturally adjusted suggestions for those working on policies, plans and projects on sport and disability as well as to propose an extension in the research perspective for biographical trajectories.

Keywords: paralympic athletes, life histories, biographical trajectories

Introducció

Els estudis d'històries de vida compleixen un rol important en el coneixement de les trajectòries biogràfiques de les persones amb discapacitat, les seves famílies i entorns, i aquestes trajectòries tenen diferències respecte a les persones sense discapacitat pel fet que els temps de les transicions no estan alineats necessàriament amb l'edat (Heller & Parker Harris, 2012). En conseqüència, s'es-

pera un retard en l'educació, el treball, l'autonomia, les relacions de parella i la sexualitat, com a resultat de la infantilització i la falta de reconeixement en el món social.

Les trajectòries biogràfiques són esquemes de mobilitat que les persones transiten, en les quals es pre-estableixen destins biogràfics (Godard, 1998). Aquest autor considera la multiplicitat d'històries i que les persones "són" aquestes històries. En elles es reconeix

Aquest estudi respon a dos treballs de recerca científica: la tesis de mestratge de l'autora (UTREF-Universitat de Bolònia) i a la beca Carrillo Oñativia 2012-2013 del Ministerio de Salud de la Nación, República Argentina.

la influència d'estructures i organitzacions socials que anticipen esdeveniments, expectatives, ritus i pasatges. En efecte, per a Bertaux (2005, pàg. 41) les trajectòries constitueixen els “grans àmbits de l'experiència social” que aporten testimonis sobre vivències individuals dins un mateix objecte social, entre les quals es destaquen les familiars, acadèmiques, professionals, residencials i, per a aquest treball, les esportives i de salut.

L'estudi de les trajectòries sol abordar-se des de la perspectiva del temps i/o l'espai (Promovost, 1989) proporcionant sabers que faciliten la comprensió de lògiques i dinàmiques per deixar-les a disposició de noves generacions. Per exemple, s'estudia el primer contacte de les persones amb una activitat, el seu desenvolupament i l'abandó, les relacions amb altres persones dins conjuntures socials, culturals i institucionals que emmarquen i delimiten les decisions que les persones van prendre. Aquests marcs estableixen ritmes, regularitats i continuïtats (Mercure, 1995), però també discontinuïtats, en les quals la imprevisibilitat emergeix junt amb la creativitat dels agents socials.

En realitat, són les imprevisibilitats les que fan interessant el seu estudi, encara que els processos socials en què es desenvolupen el fan summament complex. De fet, els efectes inesperats en esdeveniments significatius creen encreuaments (Bidart, 2006) que amplien l'espai de l'improbable, confrontant les persones amb les seves pròpies experiències, constituint en si mateixos un punt d'inflexió que desvia la direcció que s'estava portant. És, en realitat, el judici dels protagonistes el que exposa aquest punt. Es caracteritza per afectar altres trajectòries i estendre les seves conseqüències a llarg termini. Ferrante (2010, 2012) va estudiar les trajectòries socials de persones amb discapacitat motora en l'esport adaptat¹ en l'àmbit local i en va reconèixer l'aïllament social i la vulnerabilitat.

De fet, tenir una discapacitat en les societats occidentals sol significar ser portador d'un atribut que desqualifica la persona (Goffman, 2001). En aquest sentit, moltes persones viuen experiències d'exclusió i discriminació al llarg de la vida. No obstant això, el moment historicosocial en què això ocorre difereix en les conseqüències socials que produeix. D'aquesta manera, els efectes generacionals com els de gènere varien, produint una distribució i jerarquització diferencial de recursos i oportunitats tant en l'àmbit social com en l'institucional i familiar.

El problema a Argentina és la manca d'estudis sobre persones amb discapacitat enfocada des de la veu dels

mateixos protagonistes en l'esport, encara més escassa amb dones. El risc d'aquesta carència és que es prenen decisions professionals, polítiques, de gestió sense informació, amb informació incompleta, desactualitzada o provinent d'altres contextos (Batthyány & Scuro, 2010).

En conseqüència, poc se sap de la influència dels entorns en el desenvolupament dels talents (Cabanillas Cruz, 2005) o de la interferència de les famílies (Neira Tolosa, 2011). Així mateix, Fitzgerald (2008) va assenyalar que els estudis no se centren en les persones amb discapacitat com a expertes, i això els priva de participació reflexiva en els processos d'investigació. Amb això es corre el risc de males interpretacions i omissions, així com de varietat de posicions (Brittain, 2002). En altres paraules, les seves veus han estat històricament silenciades (Ferrante, 2010, 2012), i fins i tot en l'àmbit local es reconeix l'absència de dones en l'esport adaptat (Ferrante, 2012).

Respecte de l'esport, també es registra una escassetat d'estudis, fonamentalment amb esportistes d'elit (Brittain, 2002). Per la seva banda, les investigacions publicades ometen perspectives holístiques abordant trajectòries, fases etàries o problemes aïllats (Watson, 2009). Com a conseqüència d'això, no s'han identificat rols, trets o valors que van comprometre les esportistes, així com la conciliació d'aquestes amb les seves altres trajectòries (Gallego Noche, 2008). Així mateix, en els estudis sobre discapacitat preval la mirada negativa, ja que se centra en barreres, problemes d'accés, carència de poder i discriminació (Kavanagh, 2012). De la mateixa manera, quan s'estudia la integració, l'interès sol recaure en la dependència de les xarxes socials en comptes de l'actuació independent i la presa de les pròpies decisions (*agency* per a Fitzgerald, 2008).

Per consegüent, les investigacions eviten centrar-se en l'èxit; particularment l'esportiu ha estat escassament abordat a Iberoamèrica i Llatinoamèrica (Quiceno & Vianccia, 2010). Tampoc s'orienten a estudiar persones amb discapacitat que han tingut trajectòries destacades o reeixides en algun camp, particularment les dones (Nolan et al., 2004). De la mateixa manera, hi ha pocs estudis que exposin les llargues trajectòries realistes, plenes d'esforços, afrontament d'adversitats, integritat i ètica del treball; al contrari, es difonen treballs sobre un nombre limitat d'esports, que associen l'esport d'elit al prestigi, valors materialistes, la cultura de la facilitat, l'accés ràpid i la comoditat (Moscoso Sánchez & Pérez Flores, 2012).

Els aspectes enunciats col·laboren amb la restricció en el coneixement i/o accés a la pràctica esportiva en

¹ L'esport adaptat és el conjunt d'activitats esportives susceptibles de modificar-se per a la integració de persones amb discapacitat.

dones i adolescents, particularment en l'alt rendiment (Gallego Noche, 2008). En aquest sentit, el seu estudi podria facilitar comprensió d'estratègies que van permetre a 26 esportistes argentines conquerir 83 medalles paralímpiques (1960 a 1980), mentre que només 8 esportistes van aconseguir 12 medalles, entre els anys 1988 i 2012. No se sap de ciència certa per què va succeir aquesta disminució, o quin era el context sociohistòric en el qual es van desenvolupar les protagonistes d'aquest treball, pel fet que sol estudiar-se en persones sense discapacitat, com es veurà a continuació.

A grans trets, a les dècades dels 50 i 60, la imatge social de la dona s'associava a la bellesa i al pudor, i es feia ressaltar el valor del casament i la maternitat (Devoto & Madero, 2006; aquests autors parlen de dones sense discapacitat). Els nivells escolars creixien lentament i, en aquestes dates, el 30 % de les dones tenien estudis universitaris² (Barrancos, 2010). L'escolarització dels nens amb discapacitat motora tendia a dur-se a terme a la llar (mestra domiciliària) i, arribat el cas, a l'hospital. En l'educació física integrada a l'escola des del principi de segle, persistia el silenci sobre les persones amb discapacitat, excepte respecte a l'excepció de dur a terme activitats pràctiques (Pantano, 2012).

D'altra banda, s'esperava que la dona es dedicés a la docència, fos obrera, administrativa o telefonista, tasques que solien abandonar per dedicar-se a les tasques domèstiques i a la cria de nens (Barrancos, 2010). En altres termes, el treball fora de la llar no tenia valor social; si bé s'apreciava l'assistència al cinema i teatre, al contrari, l'esport estava circumscrit als barons, amb èmfasi en el futbol (Devoto & Madero, 2006).

Si bé Cagigal (1979) va destacar la important contribució de l'esport en el progrés humà a occident, aquest es restringia en la dona a prescripcions terapèutiques, educatives o estètiques. Efectivament, aquesta situació s'intensificava en l'esport competitiu a causa de la suposada incompatibilitat amb el rol social de la dona i l'estètica corporal "femenina", i es reconeixia la menor participació de la dona en l'esport respecte dels homes, més pronunciada en les dones amb discapacitat en relació amb les altres dones i els homes amb discapacitat (Barton, 2008).

Havia nascut l'esport adaptat a Europa i els Estats Units després de la Segona Guerra Mundial, com a alternativa per al nombre creixent de persones amb dis-

capacitat motora, conseqüència d'enfrontaments armats. A l'Argentina, aquest esport va formar part de les mesures estratègiques preses en relació amb les epidèmies de poliomièlitis,³ principalment la de 1956. No obstant això, no es tenen registres sobre la situació de les dones amb discapacitat en l'esport de l'època excepte per l'estudi de Ferrante (2012), que va indicar que les dones que van participar l'havien abandonat per dedicar-se a la cria de nens. De totes maneres, es reconeix que, encara en l'actualitat, les persones amb discapacitat han de fer un considerable esforç per assegurar-se un estil de vida independent, ja que els àmbits esportius són més aviat expulsors d'infants i joves amb discapacitat.

Davant aquest panorama, va haver-hi dones amb discapacitat motora que, des de 1960, van elegir —entre oportunitats socials, culturals i acadèmiques— precisament l'esport com a opció i van aconseguir el més alt pinacle cultural simbòlic: la medalla paralímpica. L'esport es basa en capacitats motores i obliga a exposar-se físicament en públic, quan la tendència, que persisteix en l'actualitat, era a l'ocultament (Venturiello, 2010). El poc que se sabia d'elles va orientar les preguntes d'aquest estudi: Qui eren aquestes dones? ¿Per què, tenint una discapacitat motora, havien elegit l'esport que posava en joc la seva motricitat i les exposava físicament? Com es van connectar amb l'esport? Quines havien estat les seves expectatives i les de les seves famílies? En quines altres trajectòries s'havien desenvolupat?

L'objectiu d'aquesta investigació va ser iniciar treballs que col·laboressin a saldar el buit existent en aquesta àrea temàtica en l'àmbit local, des de la veu de les seves protagonistes, i contribuir al major coneixement de l'actuació de persones, particularment dones, que haguessin destacat en algun camp. Amb els resultats es van formular recomanacions ajustades a les perspectives locals per als qui treballen en camp però també per als qui construeixen, modifiquen, executen i controlen plans, programes i polítiques que amplien les opcions d'integració activa.

Material i mètodes

Per complir els objectius proposats, aquest estudi explorador es va integrar dins la família no estàndard (Marradi, Archenti, & Piovani, 2007) amb un disseny flexible i multivocal, basat en el mètode biogràfic amb

² Actualment a Espanya es considera una participació d'1,2 % de persones amb discapacitat a la universitat i només 0,5 % en postgraus, mestratges o doctorats (PWC per a Fundació Universia, 2013).

³ Malaltia contagiosa provocada per un virus que afecta el sistema nerviós central destruint les neurones motores i pot produir, transitòriament o permanentment, debilitat muscular, atrofia, deformitats, paràlisi i inclusivament la mort.

històries de vida. Aquest mètode privilegia el contacte directe amb les persones investigades destacant-ne les perspectives i punts de vista en relats registrats i interpretats per l'investigador (Mallimaci & Giménez Béliveau, 2007). El seu estudi constitueix un desafiament en la mesura que les pròpies vides i els contextos en què aquestes es desenvolupen són canviants, s'influeixen mútuament i estan sent experimentats mentre es narren. Per aquest motiu, la principal font de dades va ser primària (Samaja, 2010) en trobades personals, en dies, horaris i espais acordats amb cada entrevistada.

Les entrevistes en profunditat amb guia i consentiment informat (Piovani, 2007) van constituir un instrument flexible i sensible que va facilitar interactuar al més simètricament possible amb les protagonistes com a fi i valor en si mateixes (Ferrarotti, 1990). D'aquesta manera es van abordar tant temes previstos com no explorats en diàlegs cara a cara, el focus d'interès dels qual va respectar, en la mesura que es podia, la línia argumental de les entrevistades. Això va produir dades accessibles (economia) i oportunes (temps) respecte dels recursos de la investigació.

Les entrevistades van ser seleccionades amb un mètode intencional (no probabilístic) responnent a un disseny multivocal, pel fet que la intenció va ser descobrir regularitats. Entre els criteris d'inclusió, es van prendre en compte aspectes relatius al sexe, èxits, tipus de discapacitat i lloc de residència. Específicament, havien de ser dones amb discapacitat motora (única discapacitat fins a les competències de 1976) que van aconseguir almenys una medalla en els jocs paralímpics.

Els seus relats (desgravats i transcrits) van ser abordats dins un disseny flexible (Vasilachis de Gialdino, 2007), que va fer possible la recuperació de regularitats així com canvis i punts d'inflexió. Es van analitzar amb el mètode comparatiu constant de la teoria fonamentada de les dades, que s'enfoca en el context del descobriment i l'argumentació hermenèutica a causa de les seves característiques com a mètode reflexiu, sistemàtic i rigorós (categories teòriques, analítiques i emergents que es van relacionar axialment) d'acostament a les dades que va contribuir a la riquesa (multiplicitat d'aspectes), qualitat (fidel reflex del que expressa) i contribució a la validesa interna.

Descobertes

Les protagonistes d'aquest treball van néixer entre 1945 i 1976, dins famílies de classe mitjana (definició

de les protagonistes), de pares treballadors i mares mestresses, ambdós amb escolaritat primària (en diversos casos incompleta). Van adquirir la seva discapacitat motora entre el naixement i 5 anys, majoritàriament (excepte dos casos) com a seqüela derivada de la poliomielitis. Les seves famílies no van tenir experiències prèvies en relació amb la discapacitat motora, qüestió reflectida en la incertesa dels relats en els seus àmbits socioculturals i de salut. Aquestes circumstàncies les van sotmetre a nombroses i variades intervencions quirúrgiques i tractaments des de petites, els resultats dels quals van ser majoritàriament reeixits quant a l'autonomia en els desplaçaments.

La tendència de l'època (fins a 1980) era educar-les amb mestra domiciliària; no obstant això, només dues d'elles ho van fer. Els seus pares, i a vegades elles mateixes, s'hi van negar, motiu pel qual van haver de tolerar pressions d'autoritats, recerques infructuoses d'escoles públiques i privades ("no hi havia escola que m'acceptés"). Finalment, van aconseguir acabar l'escola primària i secundària⁴ gairebé al mateix temps que els seus companys sense discapacitat i van estudiar, a més a més, idiomes, teoria musical, solfeig i/o piano.

Aquests desenvolupaments, similars als dels seus congèneres, van implicar una organització, esforç i dedicació familiar estratègics, perquè se superposaven als controls de salut, intervencions quirúrgiques, postoperatoris, rehabilitació, trasllats continus i despeses. Gairebé totes van fer rehabilitació (algunes van expressar que en excés), les activitats del qual van consistir principalment en massatges, calor, preparació física i, en alguns casos natació.

En general no van fer educació física escolar per estar-ne eximides, però es van dedicar a la matèria memoritzant reglaments d'esports que mai no van practicar, situació que van considerar injusta i negativa. Poc es van estendre sobre la seva adolescència; només una part d'elles la va considerar una etapa difícil però curta, ja que es va entusiasmar amb l'esport. Al contrari, per a dues protagonistes va ser una època de gaudi.

Precisament, en els relats sobre la seva infància i adolescència, es van referir a si mateixes com a "úniques", que havien de resoldre situacions quotidianes a la llar, escola o barri a la seva "manera": "mai havia estat [...] amb discapacitats; era l'única en la meua família [...] jo no em sentia una discapacitada". No obstant això, quan tenien entre 16 i 20 anys (dues excepcions a 13/14) això va canviar.

⁴ Quatre d'elles es van retardar; una ho va atribuir a la seva pròpia rebel·lia, una altra a motius esportius, les últimes dues al fet que ni elles ni les seves famílies no s'havien plantejat seguir el nivell secundari. Aquest nivell el van cursar després del punt d'inflexió.

Va succeir que en aquest moment van rebre personalment una invitació a practicar esport⁵ i la van acceptar. Aquesta invitació els va arribar d'un entrenador, un voluntari, un tècnic, un soci, un esportista i fins i tot una transportista que en general no coneixien. Un dels motius atribuïts a la seva implicació en l'esport va ser el desig de fer: "Tot el que passava al meu voltant havia d'agafar-ho perquè era com un desafiament." "M'inscriví en totes, fins esgrima vaig aprendre [...] l'esport m'agradava una barbaritat". Un altre motiu va ser la disposició social: "Vaig començar enganxada per la part social [...] que és el que crec que fa tothom quan va a una festa, a una reunió, al club, on sigui."

Fins aleshores, la preocupació dels seus progenitors es va centrar principalment en la consecució de l'autonomia en la vida quotidiana i la finalització de l'escolaritat de les seves filles. En aquest sentit, l'esport va constituir un descobriment inesperat l'estimació del qual es va mantenir fins a l'actualitat: "L'esport és una cosa [...] que em supera, m'encanta, [...] si no hagués estat discapacitada no sé que hauria fet".

Si bé pot suposar-se que la trobada amb l'esport va ser el punt d'inflexió, en realitat el va constituir la trobada amb persones vitals i apassionades amb les quals van compartir interessos i objectius comuns. Aquestes persones, no sols eren esportistes amb els quals van entrenar i van viatjar per competir, sinó que van contribuir a ampliar les seues horitzons d'expectatives i la visió de món. Això va ser degut al fet que, en els espais i activitats comunes, van registrar que els esportistes tenien parelles i fills, treballaven, estudiaven, conduïen els seus propis cotxes i, a més a més, van notar l'entusiasme "grapa", "d'haver-ho donat tot". "Li passen un munt de coses difícils i les continua resolent i segueix i segueix i segueix i segueix i segueix."

En aquest context, elles es van plantejar objectius propis. Un d'aquests va ser aconseguir treball per afrontar les despeses que els implicava l'esport (inscripcions, viatges, roba, objectes, etc.), adquirir i mantenir el seu cotxe (això significava una autonomia creixent): "Van ser les meves cames" i una manera d'independència de les famílies d'origen que va incloure els viatges.

No obstant això, trobar treball va ser ardu i complex i, encara que algunes van començar a fer-ho a la llar (coent, teixint o confeccionant còpies a màquina), l'objectiu era treballar fora de casa. Van respondre avisos de diaris, taules d'anuncis dels propis centres i es van avisar mútuament. Davant les reiterades negatives, algunes van estu-

diar per trobar millors oportunitats laborals, i una d'elles va enviar una carta a un ministre, que la va contractar.

Les que van estudiar informàtica ("computació") ho van fer per buscar millors perspectives laborals. Altres es van orientar per vocació en carreres universitàries com psicologia, lletres, medicina, farmàcia i bioquímica. El treball en principi es va supeditar a altres trajectòries constituint un recurs necessari. Però per a la majoria de les universitàries es va convertir en una oportunitat de desenvolupament personal. Les seves trajectòries laborals (excepte una) van ser extenses i algunes van destacar aconseguint llocs de poder dins i fora de l'esport.

Dur a terme allò que s'ha enunciat, estudiar, treballar, entrenar i competir els va requerir una organització i distribució d'esforços possiblement similar a l'experimentada en la seva infància, quan van haver de compatibilitzar la trajectòria escolar amb la familiar i la de salut: "A més de dedicar-nos a l'esport 'amateur', fèiem una carrera i fins i tot treballàvem, així que havíem d'organitzar-nos perfectament per dur a terme totes les nostres activitats." "Crec que vam aprendre a optimitzar el temps." D'altra banda, certes experiències esportives es van transferir a les acadèmiques: "Jo deia a les noies [...] com un pla d'entrenament, ho dividim en un quadrimestre de 16 setmanes [...] cada setmana tenim els parcials. Així ho vaig anar partint."

L'interessant del cas és que, a més d'organitzar-se i compatibilitzar les seves trajectòries, van gaudir i van aprendre en cadascuna: "Em vaig divertir a la facultat." "En cada lloc on vaig estar vaig aprendre alguna cosa nova que era fascinant." Tot i això, van haver de jerarquitzar les seves trajectòries per poder conciliar-les, i fins i tot van posar límits entre el que volien i el que podien, encara més accentuats amb el pas del temps: "Arriba un punt que una es creu la dona meravellosa, però no dones més, així que també vaig anar deixant algunes coses."

Cal destacar que els èxits en l'esport es van atribuir al treball en equip, de manera que sobresortia l'ús del pronom nosaltres, amb el qual es va implicar altres esportistes, entrenadores, professionals de la salut i inclusivament col·laboradors,⁶ gràcies als quals van reconèixer que podien millorar i obtenir marques: "Tu tires el pes i... qui te'l porta? Un col·laborador [...] Una guanya però gràcies al professor, als col·laboradors, a tots. És un treball en equip, el que es fa."

Van reconèixer, així mateix, límits que els imposava el context de residència: "Tots els col·lectius no la tenen

⁵ Com a excepció, una de les entrevistades va decidir per si mateixa practicar esport, sense esperar "la invitació". La seva meta va ser superar allò que ella mateixa considerava les seves pròpies limitacions.

[la rampa]; la tenen només en una línia.” “Els taxistes [...] no s'aturaven per pujar-me la cadira.” Davant d'aquests límits, no sols van anticipar recursos econòmics amb la seva extensa dedicació laboral, sinó el treball en equip destacat en diverses trajectòries. Respecte a això, una gran part va consolidar parelles estables, es va casar i diverses esportistes van tenir fills. En els relats es va donar a conèixer que els diversos membres dels grups familiars electius van col·laborar mútuament a la llar, i en particular els fills ho van fer des de petits sobresortint per la seva ràpida independència.

Finalment, les protagonistes d'aquest estudi van reconèixer que les afinitats amb persones en les seves distintes trajectòries van anar variant, però majoritàriament van mantenir les relacionades amb l'àmbit esportiu fins a l'actualitat, tant de modes presencials com virtuals. A aquests vincles, no sols les uneixen anècdotes, sinó el fet de compartir periòdicament la manera de resoldre, en la quotidianitat, els problemes pràctics propis del procés d'envelliment, seqüeles de l'esport i/o la discapacitat: “El grup de noies que ens trobem ens ajudem entre nosaltres, anem a l'Alto [...] i xerrem, i aquí és on una va aprenent de l'altra.” Les mencions dels centres comercials com l'Alto impliquen actuals limitacions urbanes i arquitectòniques.

Discussió

Cal destacar en aquest estudi que l'anàlisi de les trajectòries biogràfiques centrades en l'espai i en el temps (Promovost, 1989) no permet necessàriament percebre el pes subjectiu (*weight*) dels esdeveniments i les pròpies trajectòries. En aquest treball en particular el pes de la trajectòria esportiva va sobrepassar la salut, la qual cosa deteriora la percepció de barreres, discriminació i el model mèdic hegemònic que van fer ressaltar altres estudis. De la mateixa manera, es van accentuar certes fases etàries (joventut) davant d'altres (adolescència i infància).

D'altra banda, en relació amb el retard en les trajectòries (Heller & Parker Harris, 2012), aquest no ha estat significatiu comparat amb dades locals disponibles de persones sense discapacitat. En el mateix sentit, la infantilització i la falta de reconeixement (Heller & Parker Harris, 2012), l'ocultament (Venturiello, 2010) i l'aïllament social i la vulnerabilitat (Ferrante, 2010, 2012) poden associar-se a la fase infantil i adolescència, en què es van sentir “úniques”, però no responen al pes dels seus relats, i encara menys després del punt d'inflexió.

A més a més, l'autodenominació “discapacitades” no va respondre a un atribut discapacitant (Goffman, 2001), sinó a la trobada amb persones actives i destacades en l'esport, amb desenvolupaments visibles en diverses trajectòries, que tenien discapacitat motora. Finalment, com a dones esportistes representants de l'alt rendiment argentí entre 1960-1980, els seus èxits van superar àmpliament les dones sense discapacitat a Argentina (període en el qual cap esportista olímpica va aconseguir una medalla), en contrast amb allò que s'ha expressat en el llibre de Barton (2008).

Conclusions

Les protagonistes d'aquest estudi es van considerar “úniques” en els seus contextos durant la seva infància i adolescència. Es van incorporar a l'esport competitiu sense tenir orientació o antecedents familiars ni tan sols associar-lo a la seva pràctica com a rehabilitació. El punt d'inflexió es va produir en acceptar una invitació personal i vincular-se en l'àmbit esportiu amb persones apassionades que es dedicaven en múltiples trajectòries simultàniament. D'aquesta trobada va emergir la categoria “nosaltres” respecte al treball en grup, en què van conjugar esforços personals i interpersonals per aconseguir èxits, i l'autodesignació “discapacitades”.

Els èxits van implicar aconseguir els més alts símbols esportius, entre els quals va destacar la medalla paralímpica. A manera d'exemple, una esportista va aconseguir 49 medalles internacionals, i una altra, 13 medalles paralímpiques. Van invertir en això entre 6 i més de 20 anys de les seves vides, i algunes hi estan implicades fins a l'actualitat. Aquesta inversió no els va impedir desenvolupar-se i articular altres trajectòries biogràfiques, i hi va haver qui hi va destacar. Per aconseguir-ho, van partir d'una rigorosa organització i optimització de temps i esforços personals, familiars i interpersonals que els va permetre conjugar aquestes trajectòries entre si.

Suggeriments

Es recomana, a les persones que elaboren, modifiquen i/o executen polítiques, plans, programes i projectes, contemplar la creació i el manteniment d'espais de trobada on les persones amb discapacitat comparteixin interessos comuns més enllà dels relatius a la rehabilitació i teràpies. Cal invitar personalment a la participació

⁶ Entre ells hi havia familiars (principalment pares i germans), però també membres de la comunitat i veïns; alguns d'aquests van ser els amics, xicots i esposos.

(dins i fora de la institució) compromentent tot el personal, siguin esportistes, veïns, voluntaris i col·laboradors. Aquests espais i propostes institucionals han de contemplar activitats d'iniciació i recreatives, així com el contacte amb els nivells més avançats (excel·lència) en les distintes especialitats. Així mateix, s'ha d'orientar les persones a compatibilitzar trajectòries i, si és possible, desenvolupar-les en el mateix espai institucional.

Finalment, se suggereix l'elaboració de nous treballs científics amb perspectives holístiques que privilegiïn la veu de dones destacades en distintes trajectòries biogràfiques, particularment dones amb discapacitat.

Conflicte d'interessos

L'autora declara no tenir cap conflicte d'interessos.

Referències

- Barranco D. (2010). *Mujeres en la sociedad Argentina. Una historia de cinco siglos*. Buenos Aires: Sudamericana.
- Barton L. (Comp.). (2008). *Superar las barreras de la discapacidad*. Madrid: Morata
- Batthyány, K., & Scuro, L. (2010). Uso del tiempo, cuidados y bienestar. Desafíos de Uruguay y la región. *Revista de Ciencias Sociales*. Any XXIII. Núm. 20.
- Bertaux, D. (2005). *Los relatos de vida. Perspectiva etnosociológica*. Barcelona: Bellaterra.
- Bidart, C. (2006). Crises, décisions et temporalités: auteurs des bifurcations biographiques. *Cahiers internationaux de sociologie*, 120, 29-57. doi:10.3917/cis.120.0029
- Brittain I. S. (2002). *Perspectives of Elite Athletes with disabilities: Problems and Possibilities*. Brunel University. Recuperat de <http://bura.brunel.ac.uk/handle/2438/6632>
- Cabanillas Cruz E. (2005). *Estudio social, el uso de una historia de vida en el deporte: Método biográfico que pone de manifiesto el itinerario deportivo de un campeón de karate*. Universidad de Castilla-La Mancha. Recuperat de <http://www.uam.es/centros/psicologia/paginas/deporte/documentos/tesis.pdf>
- Cagigal J. M. (1979). *Cultura intelectual y cultura física*. Buenos Aires: Kapelusz.
- Devoto, F., & Madero, M. (2006). *Historia de la vida privada en la Argentina* (Tomo 3). Buenos Aires: Taurus.
- Ferrante, C. (2010). Rengueando el estigma: modos de ser, pensar y sentir (se) discapacitado construidos desde la práctica deportiva adaptadas. *Revista Brasileira de Sociología de la Emoción*, 9(27), 908-1009.
- Ferrante, C. (2012). *Cuerpo, discapacidad y deporte. Análisis de las prácticas deportivas de los adultos con discapacidad motriz adquirida durante su vida en la Ciudad de Buenos Aires* (Tesi doctoral inèdita). Universidad de Buenos Aires, Buenos Aires.
- Ferrarotti, F. (1990). *La Historia y lo Cotidiano*. Buenos Aires: Centro Editor de América Latina.
- Fitzgerald, H. (2008). *Disability and Youth sport. International Studies in Physical Education and Youth Sport*. Roehampton University. London: Routledge.
- Fundación Universia (21 de febrer de 2013). *Los estudiantes con discapacidad disminuyen a medida que aumenta el grado de estudio*. Recuperat de <http://noticias.universia.es/en-portada/noticia/2013/02/21/1006214/estudiantes-discapacidad-disminuyen-medida-aumenta-grado-estudio.html>
- Gallego Noche, B. (2008). La investigación biográfico-narrativa en un estudio sobre la situación de las mujeres en el deporte. *Revista de Investigación Educativa*. 26(1), 121-140.
- Godard, F. (1998). Uso de las historias de vida en las Ciencias Sociales. A T. Lulle, P. Vargas & L. Zamudio (Coord.), *Los usos de la historia de vida en las ciencias sociales*. Colombia: Anthropos. Serie II.
- Goffman E. (2001). *Estigma. La identidad deteriorada*. Buenos Aires: Amorrortu.
- Heller T., & Parker Harris, S. (2012). *Disability through the Life Course*. California: SAGE.
- Kavanagh, E. (2012). Affirmation Through disability: one athlete's personal journey to the London Paralympic Games. *Perspectives in Public Health*, 132(2), 68-74. Recuperat de <http://rsh.sagepub.com/content/132/2/68> <http://dx.doi.org/10.1177/1757913911435757>
- Mallimaci, F., & Giménez Béliveau, V. (2007). Historia de Vida y Métodos Biográficos. A I. Vasilachis de Gialdino (Comp.) (2007), *Estrategias de Investigación Cualitativa*. Buenos Aires: Gedisa.
- Marradi, A., Archenti N., & Piovani, J. (2007). *Metodología de las Ciencias Sociales*. Buenos Aires: EMECE.
- Mercure, D. (1995). *Les temporalités sociales*. Paris: L'Harmattan.
- Moscoso Sánchez, D., & Pérez Flores, A. M. (2012). Los ídolos del deporte: de Coubertin a Beckham. A Jóvenes: ídolos mediáticos y nuevos valores. *Revista de Estudios de Juventud*, 96, Madrid.
- Neira Tolosa, N. A. (2011). *Determinantes sociales que promueven la inclusión/exclusión al deporte adaptado en el ámbito competitivo* (Tesi de Mestratge en Discapacitat i Inclusió Social). Universidad Nacional de Colombia. Recuperat de <http://www.bdigital.unal.edu.co/4104/1/nuryangelcaneiratolosa.2011.pdf>
- Noonan, B. M., Gallor, S. M., Hensler-Mc Ginnis N. F., Fassinger, R. E., Wang, S., & Goodman, J. (2004). Challenge and Success: A Qualitative Study of the Career Development of Highly Achieving Women With Physical and Sensory Disabilities. *Journal of Counseling Psychology*, 51(1), 68-80. doi:10.1037/0022-0167.51.1.68
- Pantano, L. (2012). *Discapacidad e Investigación: Aportes desde la Práctica*. Buenos Aires: Educa.
- Piovani, J. (2007). En A. A. Marradi, N. Archenti & J. Piovani, *Metodología de las Ciencias Sociales*. Buenos Aires: EMECE.
- Promovost G. (1989). The transformation of social time in modern societies. *Current Sociology*, 37(19). Estados Unidos: Sage.
- Quiceno J. M., & Vinaccia S. (2010). Resiliencia: una perspectiva desde la enfermedad crónica en población adulta. *Revista Pensamiento Psicológico*, 9(17), 69-82.
- Samaja, J. (2010). *Epistemología y Metodología. Elementos para una teoría de la investigación científica*. (3a ed., 10a reimp.). Buenos Aires: EUDEBA.
- Vasilachis de Gialdino I. (Comp.). (2007). *Estrategias de Investigación Cualitativa*. Buenos Aires: Gedisa.
- Venturiello, M. P. (2010). Los espacios físicos de la discapacidad: las experiencias de los cuerpos, las actividades y las redes sociales. A B. A. Bustos García & M. L. Martínez Sánchez (Eds.). *Cuerpo y discapacidad: perspectivas latinoamericanas* (pàg. 89-130). México: Facultad de Filosofía y Letras, Universidad Autónoma de Nuevo León y Asociación Latinoamericana de Sociología.
- Watson, T. J. (2009). Narrative, life story and manager identity: a case study in autobiographical identity work. *Human relations*, 62(3), 425-452. Recuperat de <http://hum.sagepub.com/content/62/3/425>. doi:10.1177/0018726708101044